

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528) www.economy.nayka.com.ua | № 5, 2019 | 30.05.2019 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.5.41](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.5.41)

УДК 656.078

В. В. Скриль,
кандидат економічних наук, доцент,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
ORCID: 0000-0003-4064-8146
Т. О. Бережецька,
студентка,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
ORCID: 0000-0001-6162-208X

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЕЛЕКТРОТРАНСПОРТУ МІСТА ПОЛТАВИ

Vitaliia Viacheslavivna Skryl
Ph.D. in Economics, Associate Professor,
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University
Tetiana Oleksandrivna Berezhetska
student,
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University

EFFICIENCY OF FINANCIAL AND ECONOMIC ACTIVITY OF ELECTRIC TRANSPORT OF POLTAVA CITY

Визначено економічне та соціальне значення ефективної діяльності міського електричного транспорту. Виходячи з відомих підходів та враховуючи специфічні показники функціонування міського електротранспорту, розраховано комплекс показників. Проаналізовано діяльність електротранспорту міста Полтави, оцінено стан та ефективність використання основних фондів КП «Полтаваелектроавтотранс». Досліджено обсяг надання послуг з перевезення пасажирів міським електричним транспортом. Проаналізовано обсяги та співвідношення доходів і витрат пов'язаних з функціонуванням електротранспорту в місті Полтава. Визначено загальні тенденції, актуальні проблеми та перспективні напрямки розвитку. Запропоновано комплекс заходів, спрямований на стабілізацію та покращення роботи підприємства міського електротранспорту міста Полтави.

Efficient functioning of urban electric transport has not only economic but also significant social value. Since it is accessible, the level of satisfaction of daily needs for transportation of majority of people depends on its work. In addition, urban electric transport is an ecological kind of transport, its activities have no significant negative consequences for the environment. Based on the known approaches and methods of assessing the efficiency of commercial activity and taking into account the specific indicators of the functioning of the city electric transport, we will conduct an analysis of its activities in the city of Poltava.

Currently urban electric transport is in crisis condition. Depreciation of fixed assets significantly exceeds the permissible level, there is a shortage of funds for renovation. All this does not allow to fully satisfy the transport needs of the population and leads to a decrease in the level of safety of passenger transportation.

The volume of provided services remains approximately the same. At the same time, the share of people who shouldn't pay for tickets in the total number of passengers is increasing. From the free transportation of privileged categories of citizens, the city electric transport company of Poltava has considerable losses, which are not fully compensated by expenditures from the state and local budgets. This negatively affects the financial condition of the company.

The main tasks for providing the proper quality level of passenger transportation by city electric transport are the following:

- commissioning of new trolleybuses, equipment for urban electric transport, as well as trolleybuses available for using by persons with disabilities;*
- controlling intervals of transport, decreasing waiting time;*
- implementing an automatic system for checking amount of provided services for all categories of the people;*
- resolution of the issue of full compensation from the city budget of expenses of preferential transportation of certain categories of citizens.*

Ключові слова: *міський електротранспорт; ефективність функціонування; пасажирські перевезення; фінансування.*

Key words: *urban electric transport; efficiency of functioning; passenger transportation; financing.*

Постановка проблеми. На сьогоднішній день міський електричний транспорт має вагомое соціально-економічне значення у системі міських пасажирських перевезень, залишаючись найбільш економічним, екологічним і доступним видом транспорту. Сучасні стандарти життя зумовлюють зростання потреб населення в більш швидкому, але в той же час зручному і безпечному транспортуванні. Тому більш вимогливі показники постають перед транспортною галуззю відносно комфортності, регулярності, надійності та ін. питань якості перевезень пасажирів.

Однак, в останні роки діяльність підприємств міського електротранспорту характеризується низкою негативних факторів, які в кінцевому результаті призводять до зниження ефективності їх функціонування та зниження задоволення потреб населення у даному виді транспорту. Тому, пошук шляхів удосконалення діяльності підприємств міського електротранспорту є одним з пріоритетних завдань економічного розвитку країни.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Розв'язанню проблеми розвитку підприємств міського електричного транспорту були присвячені роботи відомих вітчизняних та зарубіжних науковців та вчених. Пропозиції щодо напрямків розвитку міського електричного транспорту в Україні висвітлені у працях Амоші О., Бекетова Ю., Величка В., Вірченко В., Димченка В., Понкратова Д., Телятника С., Тітяєва В., Юр'євої Т. [1-8].

Формулювання цілей дослідження. Метою даної статті є аналіз сучасного стану, визначення актуальних проблем і перспективних напрямків розвитку міського електричного транспорту.

Виклад основного матеріалу. Згідно ЗУ «Про електричний міський транспорт» міський електричний транспорт – складова частина єдиної транспортної системи, призначена для перевезення громадян трамваями, тролейбусами, поїздами метрополітену на маршрутах (лініях) відповідно до вимог життєзабезпечення населених пунктів [9].

Ефективне функціонування міського електричного транспорту має не тільки економічне, але й значне соціальне значення. Оскільки він є доступним, то від його роботи залежить рівень задоволення щоденних потреб у перевезеннях широких верств населення. Він функціонує у 53 містах України, і на його частку припадає від 49 до 52% всіх видів міських перевезень пасажирів.

Крім того міський електричний транспорт є екологічним видом транспорту, його діяльність не має значних негативних наслідків для навколишнього природного середовища.

У той же час сучасний стан господарювання цієї підгалузі житлово-комунального господарства визначається як кризовий. Об'єктивна необхідність подолання кризових явищ у житлово-комунальному господарстві й міському електротранспорті потребує пошуку нових форм і методів господарювання, відповідних організаційних структур, методів управління та розробки нової ринкової поведінки, спрямованої на забезпечення стійкості роботи підприємств галузі та подальшого їх розвитку [3].

Для того, щоб вивчити ефективність господарювання, ті закономірності та тенденції, що для неї є традиційними, необхідно глибоке вивчення причинно-наслідкових зв'язків в економіці, їх взаємне обмовлення та взаємовплив. Тому існує потреба у використанні методу комплексного дослідження ефективності з допомогою прийомів і методів аналізу окремих показників та досягнутих результатів їх змін.

Економічна ефективність – це складна категорія економічної науки, що пропонує усі сфери практичної діяльності торгового підприємства, є основою побудови кількісних критеріїв цінності рішень, що приймаються. Такі найбільш вагомні характеристики господарської діяльності, як цілісність, багатогранність, багатомірність ті різноманітних сторін, знаходять своє відображення через категорію ефективності.

Поняття економічної ефективності у господарській практиці неодноразово модифікувалося з плином часу, але при цьому незмінно зберігало своє основне матеріальне і змістовне значення.

У сучасному розумінні з терміном «економічна ефективність» пов'язане широке, необмежене коло факторів, що впливають на неї, та визначають у кінцевому підсумку рівень розвитку підприємства в конкретний період часу.

Оскільки головною метою підприємства та умовою функціонування стає отримання доходу в процесі своєї діяльності, задоволення попиту покупців, контроль за оптимізацією витрат, конкурентоспроможність. Тому основним економічним інтересом підприємств стає визначення ефективності його діяльності.

Але єдиного підходу як до визначення ефективності, так і до визначення ефективності управління діяльністю підприємства в науковій літературі не існує. Найпоширенішими напрямками є визначення ефективності управління як співвідношення отриманого результату з витратами (ресурсами) діяльності підприємства; співвідношення отриманого результату з наміченими цілями.

Виходячи з відомих підходів та методик оцінки ефективності діяльності підприємства та враховуючи специфічні показники функціонування міського електротранспорту, для аналізу його діяльності у місті Полтава використаємо показники представлені у табл. 1.

Таблиця 1
Показники ефективності діяльності електротранспорту м. Полтави за 2014 – 2018 рр. [10, 11]

Показники	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,66	0,7	0,65	0,6	0,62
Фондовіддача основних засобів	0,61	0,99	0,95	0,74	0,8
Обсяг перевезень пасажирів, тис. чол.	29068,7	30583,5	28034,4	28786,1	29058,3
Витрати	34368,4	43221,7	47030,3	67205	86277
Доходи	31519,9	42327,3	52298,4	72419,3	94360,9
у т. ч. реалізація квитків за проїзд (тис.грн.)	13799,8	21168,0	21724,8	22407,8	27749,6
Питома вага доходу від перевезень в загальних операційних доходах, %	43,8%	50,0%	41,5%	30,9%	29,4%
Відсоток покриття витрат а) загальними доходами	91,7%	97,9%	111,2%	107,8%	109,4%
б) реалізацією квитків за проїзд	40,2%	49,0%	46,2%	33,3%	32,2%

Важливим етапом аналізу є оцінка стану та ефективності використання основних засобів. Основним показником оцінки стану основних фондів є коефіцієнт зносу, який характеризує ступінь зношеності основних засобів підприємства. Для нормальної роботи підприємства знос основних засобів повинен не перевищувати показник 0,5.

Коефіцієнт зносу залишався на рівні 0,7 грн/грн в 2014 – 2016 роках. У 2017 році показник знизився до 0,6 грн/грн, що вказує на незначне оновлення основних засобів, проте його обсягів не достатньо для значного покращення функціонування підприємства.

Для оцінки ефективності використання основних фондів визначають фондовіддачу основних засобів. Бажаним є підвищення ефективності використання основних засобів підприємства протягом періоду дослідження.

Фондовіддача протягом досліджуваного періоду не має чіткої тенденції. З 0,61 грн/грн у 2014 році вона зростає до 0,99 грн/грн у 2015. Потім спадає з 0,99 грн/грн у 2015 до 0,74 грн/грн у 2017 та збільшується до 0,8 у 2018 році. Така динаміка фондовіддачі вказує на те, що результативність діяльності залежність від ефективності використання основних засобів.

Динаміка обсягу перевезень пасажирів показує обсяг надання послуг міського електротранспорту для населення (рис.1.).

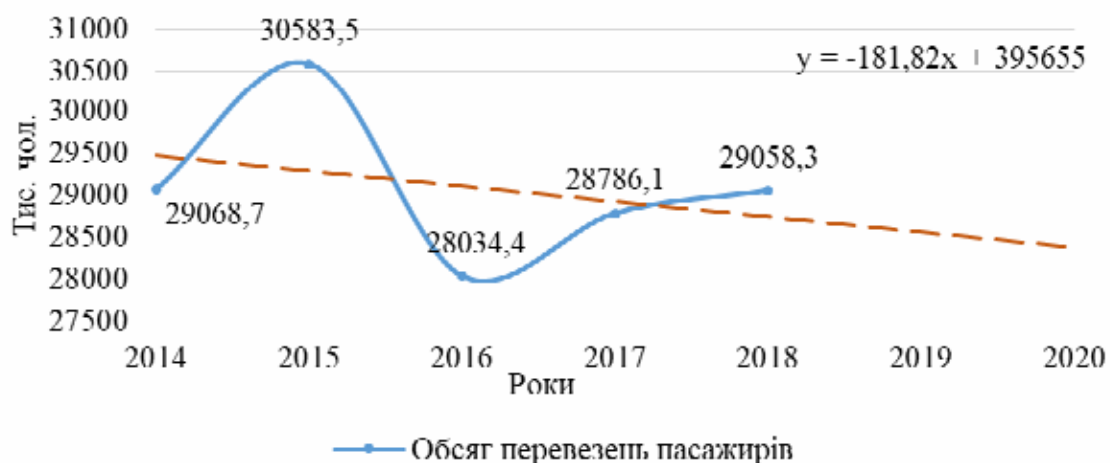

Рис. 1. Обсяги перевезень пасажирів електротранспортом у м. Полтава у 2014 – 2018 роках
[сформовано авторами на основі даних табл.1]

Обсяг перевезення пасажирів електротранспортом у місті Полтава за досліджуваний період залишався у межах від 28034,4 тис. чол. до 29068,7 тис. чол., крім пікового зростання до 30583,5 тис. чол. у 2015 році. Це свідчить про те, що обсяг надання послуг залишається приблизно на однаковому рівні. Лінія тренду на рис.1 показує прогнозне зниження обсягу перевезення пасажирів у 2019 – 2020 роках. При цьому, частка безоплатно перевезених в загальній кількості перевезених пасажирів в загальній кількості перевезених зростає. У структурі перевезень міським електротранспортом 38% загальної кількості пасажирів перевозиться платно, 62% – безоплатно. Від безоплатних перевезень пільгових категорій громадян підприємство міського електротранспорту Полтави зазнає значних втрат, які компенсуються видатками з державного та місцевого бюджетів не в повній мірі. Це негативно позначається на фінансовому стані підприємства.

Аналіз доходів та витрат підприємства має велике значення в системі загальної оцінки роботи суб'єкта господарювання. Це пов'язано з тим, що доходи та витрати мають безпосередній вплив на загальний фінансовий результат діяльності підприємства, який може мати як позитивний, так і негативний характер. Значення аналізу доходів та витрат підприємства полягає в обґрунтуванні шляхів збільшення доходів та скорочення витрат підприємства.

За рахунок збору плати за проїзд підприємством міського електротранспорту Полтави покривається менше половини їх експлуатаційних витрат на перевезення. Так, доходи від реалізації квитків на проїзд зменшилися з 49% у 2015 році до 32,2% у 2018.

При таких умовах збитки підприємства міського електротранспорту зростають. Воно виконує нерентабельні, але соціально важливі перевезення. Тому фінансування його діяльності має велике соціальне значення. Саме тому варто розробити заходи, що сприятимуть підвищенню результативності діяльності КП «Полтаваелектроавтотранс», та врахувати економічні та соціальні умови населення міста Полтави. Так, в табл. 2 нами було запропоновано ряд заходів щодо покращення результативності діяльності електротранспорту міста Полтави та визначено його результати.

Таблиця 2

Заходи та очікувані результати покращення діяльності електротранспорту міста Полтави

Основні напрямки	Завдання	Очікувані результати
Удосконалення управління міським електротранспортом	1) виключення невикористаного дублювання різних видів транспорту на маршрутах; 2) ефективне використання та розвиток ремонтної інфраструктури підприємства; 3) контроль за дотриманням інтервалів руху транспорту, зменшенням часу очікування; 4) встановлення обґрунтованих норм наповнення та коефіцієнтів використання рухомого складу.	1) підвищення рівня задоволення потреб населення міста у високоякісних, безпечних та вчасних перевезеннях;
Забезпечення беззбиткового функціонування підприємства	1) вирішення питання щодо повного відшкодування з міського бюджету витрат підприємства за пільгове перевезення окремих категорій громадян; 2) створення умов для рівноцінної конкуренції на ринку міських пасажирських перевезень..	1) повне та своєчасне покриття доходами підприємства витрат пов'язаних з його діяльністю; 2) забезпечення прибутковості підприємства 3) створення умов для залучення додаткових інвестицій у сферу міського електротранспорту

Технічне переоснащення міського електротранспорту	1) відновлення технічного ресурсу та модернізацію існуючого парку рухомого складу міського електротранспорту із застосуванням енергозберігаючого електричного обладнання; 2) введення в експлуатацію нових тролейбусів, обладнання для міського електротранспорту, а також тролейбусів, доступних для користування особами з обмеженими фізичними можливостями; 3) Впровадження чіткої системи дотримання розкладів маршрутів та продажу квитків. 4) Впровадження автоматизованої системи контролю проїзду для всіх категорій населення, включаючи пільгові категорії.	1) зростання загальної кількості рухомого складу; 2) покращення якості надання послуг з перевезення пасажирів та збільшення обсягів перевезення. 3) зменшення обсягу використання електроенергії; 4) отримання дійсної інформації стосовно обсягів перевезень пільгових категорій населення; 5) забезпечення своєчасного ремонту і як наслідок меншого фізичного зносу.
---	---	---

Висновки. Сучасний стан міського електричного транспорту є кризовим. Знос основних фондів значно перевищує допустимий рівень, постійно не вистачає коштів на оновлення та капітальний ремонт рухомого складу. Все це не дозволяє повною мірою задовольнити транспортні потреби населення та призводить до зниження рівня безпеки перевезення пасажирів. Для стабілізації роботи міського електричного транспорту необхідно реалізувати комплекс заходів, висвітлений у статті, що створить умови для беззбиткової діяльності підприємства та сприятиме залученню додаткових інвестицій та його подальшого фінансово-економічного розвитку.

Список літератури.

- 1.Амоша О.І. Європейський досвід забезпечення ефективного функціонування підприємств міського пасажирського транспорту [Текст] / О.І. Амоша, О.С. Філіппова // Економіка будівництва і міського господарства. – 2010. – № 4. – С. 179-189.
- 2.Бекетов Ю. А. Стратегия формирования «концепции развития транспортной системы г. Харькова на 2010-2012 гг.» / Бекетов Ю. А.//Транспортные системы мегаполисов и крупных городов. Концепция перспективного развития транспортной системы г. Харькова: Всеукр. конфер.; матер. конф.– Х., ХНАГХ, 2010. – С. 16-20.
- 3.Величко В.В. Сучасні підходи до формування моделі функціонування підприємств транспортної інфраструктури міста / В.В. Величко // Экономические проблемы и перспективы развития жилищно-коммунального хозяйства на современном этапе: матер. конф. – Х.: ХНАГХ, 2010. – С. 106-111.
- 4.Димченко В.В. Соціально-орієнтоване управління організаційно-економічною стійкістю підприємств міського електричного транспорту в умовах формування ринкових відносин: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економічних наук спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / В.В. Димченко. – Х., 2003. – 20 с.
- 5.Вірченко В. Стан та основні напрямки удосконалення роботи міського електричного транспорту в сучасних умовах / В. Вірченко // Устойчивое развитие городов. Электрический транспорт – перспективы развития и кадровое обеспечение: Всеукр. конференц.; матер. конф. – Х., ХНАГХ, 2009. – С. 36-39.
6. Понкратов Д. П. Напряжки підвищення ефективності функціонування міської транспортної системи/ Понкратов Д. П.// Транспортные проблемы крупнейших городов: Всеукр. научн. Конф.; матер. конф. – Х., ХНАГХ, 2012. – С. 78-80.
- 7.Тітяєв В. Економіка підприємств електротранспорту: конспект лекцій / В. Тітяєв, С. Телятник. – Х.: ХНАМГ, 2007. – 180 с.
- 8.Юр'єва Т. Якість надання послуг міським електротранспортом / Т. Юр'єва // Устойчивое развитие городов .Электрический транспорт – перспективы развития и кадровое обеспечение; матер. конфе. – Х.: ХНАМГ, 2009. – С. 52-54.
9. Закон України «Про міський електричний транспорт», від 05.01.2013 №5502–VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1914-15/ed20130105#o2>
10. Корпорація «Укрелектротранс» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://korpmet.org.ua>
11. Фінансова звітність Комунального підприємства «Полтаваелектроавтотранс» Полтавської міської ради

References.

- 1.Amosha, O.I. and Philipova, O.S. (2010), "European experience in ensuring the efficient functioning of urban passenger transport", *Ekonomika budivnytstva i miskoho hospodarstva*, vol. 4, pp. 179-189.
- 2.Beketov, A.Y. (2010), "Formation Strategy of the concept of development Kharkov transport system in 2010-2012 gg.", *Transportnyie sistemyi megapolisov i krupnyih gorodov. Kontseptsiya perspektivnogo razvitiya transportnoy sistemyi g. Harkova* [Transport systems of megacities and large cities. Concept of perspective development of the transport system of Kharkov], *Vseukrainska konferensia* [Ukrainian conference], Kharkiv, Ukraine, pp. 16-20.

3.Velychko, V.V. (2010), “Modern approaches to the formation of a model of functioning of transport infrastructure enterprises of the city”, *Ekonomicheskie problemy i perspektivnyi razvitiya zhilishchno-komunalnogo hozyaystva na sovremennom etape* [Economic problems and prospects of development of housing and communal services for now], Kharkiv, Ukraine, pp. 106-111.

4.Dymchenko, V.V. (2003), “Socially-oriented management of organizational and economic stability of enterprises of urban electric transport in conditions of formation of market relations”, Ph.D. Thesis, Global economy, Kharkiv, Ukraine.

5.Virchenko, V. (2009), “Conditions and basic directions of improvement of urban electric transport nowadays”, *Ustoychivoe razvitie gorodov. Elektricheskii transport – perspektivnyi razvitiya i kadrovoe obespechenie* [Sustainable development of cities. Electric transport - development prospects and staffing], Vseukrainska konferentsia [Ukrainian conference], Kharkiv, Ukraine, pp. 36-39.

6. Ponkratov, D.P. (2012) “Directions of improving the efficiency of urban transport systems”, *Transportnyie problemyi krupneyshih gorodov* [Transport problems of the largest cities], Vseukrainska konferentsia [Ukrainian conference], Kharkiv, Ukraine, pp. 78-80.

7.Titiaev, B. and Telyatnik, S. (2007), *Ekonomika pidpriemstv elektrotransportu* [The Economics of Electric Transport Companies], Kharkiv, Ukraine.

8.Yurieva, T. (2009), “Quality of urban electric transport services”, *Ustoychivoe razvitie gorodov. Elektricheskii transport – perspektivnyi razvitiya i kadrovoe obespechenie* [Sustainable development of cities. Electric transport - development prospects and staffing], Vseukrainska konferentsia [Ukrainian conference], Kharkiv, Ukraine, pp. 52-54.

9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2013), The Law of Ukraine “On Urban Electric Transport”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1914-15/ed20130105#o2> (Accessed 9 Mai 2019).

10. Corporation “Ukrelectrotrans” available at: <http://korpmet.org.ua> (Accessed 9 Mai 2019).

11. Financial Reports of the Poltava Elektroavtotrans Public Utility Company of the Poltava City Council.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2019 р.